

γάλος μας ποιητής έχει προλάβει την μεγάλη μέρα της νειότης μας κι' έχει ρίξει εκεί τον λόγο του. Έκτοτε ή ζωή μας κι' ο λόγος του έχουν ανταλλάξει μνήμες. Σκύβω μέσα μου και βρίσκω ανάμεσα στα γεγονότα της ζωής Σολωμικά διατυλίσματα. Νά με συμπαθάτε, φίλοι, μα για την ώρα (και για το ξαφνικό σας ερώτημα) δεν έχω άλλη απάντηση από αυτά: όπου σημαία και ψυχή, όπου ψυχή και νίκη / πάντ' ανοιχτά, πάντ' άγρυπνα τὰ μάτια της ψυχής μου / κι' άνοιξε μέσα μου ή ζωή, μ' όλα τὰ πλούτια πόχει / τὸ χάσμα π' άνοιξ' / ὁ πεινῆς εὐθὺς γεμίτηκ' άνοιξη / τρέμ' ή ψυχή και ξαστοχά γλυκά τὸν αὐτὸ της / μόλις εἶν' ἔτσι δυνατός ὁ ἔρωτας κι' ὁ χάρος / κοίτα με μὲς στὰ σωθικά σου φύτρωναν οἱ πόνοι / μὴν εἰδате τὴν ὁμορφιά σου τὴν κοιλάδα ἀγιάζει; / τὰ στήθια τους κι' ή Πάλασσα ποτὲ δὲν ἤσυχάζουν / ὅποιος πεθαίνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει / γλυκεῖά ή ζωή κι' ὁ θάνατος μαυρίλα / μήγαρις έχω ἄλλο στὸ νοῦ πέραξ ἐλευθερία και γλώσσα: / ἔστην' ὁ ἔρωτας χορὸ μὲ τὸν ξανθὸν ἀπρίλη κι' ή φύσις ἤρεε τὴν καλή και τή γλυκεῖά της ὦρα' ὅλοι σάν ἕνας, ναί, χτυποῦν, μὰ ἐσὺ χτυπᾷς σάν ὅλοι...

ΝΑΝΑ ΗΣΑΪ'Α

Δεν υπάρχει καμιὰ ἀμφιβολία ὅτι ὁ Σολωμός χαίρει μεγάλης ἐκτιμῆσεως και σήμερα. Αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ μοῦ δόθηκε πολλές φορές ἡ εὐκαιρία νὰ τὸ διαπιστώσω σὲ πάρα πολλές συζητήσεις, σχετικές μὲ τὸν Σολωμό, τίς ὁποῖες, ὡστόσο, θά πρέπει νὰ πῶ ὅτι ἐγὼ πάντα εἶχα οὐσιαστικές και βασικές ἀντιρρήσεις γιὰ τὴν ποίησή του.

Ὁμολογῶ ὅτι ἀπὸ πάντα μοῦ ἦταν ἀδύνατον νὰ καταλάβω τὸ πῶς εἶναι δυνατόν ὁ βασιλέας —δηλαδή, ὁ Σολωμός— νὰ εἶναι τόσο γυναικῆς και κανεῖς νὰ μὴν τὸ βλέπει. Δὲν νομίζω νὰ ὑπάρχει ἔτσι και ἓνα πράγμα στὴν ποίησή του γιὰ τὸ ὁποῖο νὰ μὴν ἔχω ἀντίρρηση. Εἶναι τόσο πολλὰ τὰ μειονεκτήματά του ποὺ σχεδὸν δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσω. Τὶ νὰ τοῦ πρωτοκαταλογίσω; κανεῖς; Τὸν μονότονο ρυθμὸ; Ποῦ ὅλοι οἱ τεχνίτες τῆς παληότερης ποίησης, παρὰ τὸ διεδραμένο τῶν μέτρων, κατόρθωναν νὰ ποικίλουν, ἐνῶ ὁ Σολωμός δὲν τὸ κατάφερε ποτὲ του; Τὸ γρονθοκόπημα τῶν λέξεων μεταξύ τους; Ποῦ ποτὲ δὲν δένουν ή μιά μὲ τὴν ἄλλη και ὅλα τους τὰ σημεῖα και τὰ φωνήεντα εἶναι σάν νὰ δίνουν μάχη; Τὴν κακὴ δημοτικὴ ποὺ ἔγραφε, αὐτὴ καθεαυτή, ὅσχετα ἀπὸ τὴν πλαστικότητα τῆς γλώσσας, ποὺ τοῦ ἔλειπε παντελῶς; Ποιὸς ποιητὴς ποὺ ἔχει μιά ὅποια αἰσθησι τῆς γλώσσας, πὲ ἓνα ὁποιοδήποτε ἐπίπεδο, θά ἔγραφε ποτὲ τὴ λέξη «σκότο»; Καί, τέλος, τί νὰ πρωτοπῶ γιὰ τὸ περιεχόμενο τὸ ἴδιο τῆς ποίησής του ποὺ ποτὲ δὲν στηριζόταν πάνω σὲ ποιητικές τυχάνψεις ἀλλὰ πάνω σὲ συλλήψεις πρὸςας. Δηλαδή, μὲ ἄλλα λόγια, ὅτι εἶχε νὰ πει ὁ Σολωμός τὸ ἔλεγε πάντα στὰ γεμάτα χωρὶς νὰ τὸ ὑποβάλλει μὲ τὸν ἑλλειπτικὸ τρόπο τῆς ποίησης. Ἐπιπλέον, δέ, ή ἐπίδραση τοῦ Μπάβρον εἶναι ἐμφανέστατη, σὲν «Λάμπρο», τουλάχιστον, ἂν ὄχι και σὲ ἄλλα του ποιήματα. Δηλαδή, τοῦ ἔλειπε ἐπίσης ή πρωτοτυπία. Καί, ἐπιπλέον, ὑπάρχουν ἀτέλειωτα πράγματα στὸ ἔργο του ὅπως ξέρουμε ὅλοι.

Κάπου ὁ Σεφέρης εἶπε ὅτι τὰ χάσματα τοῦ Σολωμοῦ εἶναι και δικὰ μας χάσματα. Μπορεῖ νὰ εἶχε δίκιο. Αὐτό, ὅμως, δὲν σημαίνει καθόλου ὅτι πρέπει νὰ θεοποιήσουμε, εἴτε τὰ χάσματα τοῦ Σολωμοῦ, εἴτε τὰ δικὰ μας. Τὸ πράγμα εἶναι πρὸς λύπη και ὄχι πρὸς αὐτοπαλαιισμό. Πιστεύω, δέ, ὅτι ἂν γίνουμε ὅσοι αὐστηρότεροι ὡς πρὸς τὴν νεοελληνικὴ παράδοσή μας, ἔτσι νὰ μπορέσουμε νὰ μειώσουμε λίγο τὰ δικὰ μας χάσματα τουλάχιστον, ἀντὶ μὲ τὴ γνωστὴ μας εὐκολία νὰ νομίζουμε ὅτι ἐπειδὴ ἀρκετὲς ἀπὸ τίς κορυφές τῶν γραμμάτων μας ὀρθοῦν λαθῶν, αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ μᾶς δίνει τὴν αὐδοσία νὰ ἐπαναληθάνουμε αὐτὰ τὰ λάθη, κι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι. Ἡ δική μας γνώμη γιὰ τὸν Σολωμό σήμερα εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ἀναθεωρηθεῖ μὲ μεγάλη αὐστηρότητα.